

Bartnicka, Kalina

Konferencja w sprawie społecznych funkcji upowszechniania historii nauki, oświaty i techniki

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 20/2, 391-395

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI KOMITETU HISTORII NAUKI
I TECHNIKI I ZAKŁADU HISTORII NAUKI,
OSWIATY I TECHNIKI POLSKIEJ AKADEMII
NAUKKONFERENCJA W SPRAWIE SPOŁECZNYCH FUNKCJI UPOWSZECHNIANIA
HISTORII NAUKI, OSWIATY I TECHNIKI

W dniach 15—16 listopada 1974 r., w Stołecznym Domu Kultury Nauczyciela przy ul. Brzozowej w Warszawie, odbyła się konferencja poświęcona społecznej funkcji upowszechniania historii nauki, oświaty i techniki przygotowana przez Komisję do spraw Upowszechniania Historii Nauki i Techniki Komitetu HNiT PAN, działającą pod przewodnictwem doc. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej. Zebrani wysłuchali 4 referatów i uczestniczyli w projekcji filmu telewizyjnego. W wyniku konferencji opracowane zostały konstruktywne wnioski i postulaty w sprawie popularyzowania i upowszechniania tradycji i osiągnięć nauki i oświaty w społeczeństwie.

W obradach wzięli udział przedstawiciele Ministerstwa Oświaty i Wychowania, z ministrem Jerzym Kuberskim, kierownictwo Wydziału I PAN, członkowie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, historycy nauki i oświaty, przedstawiciele Wytwórni Filmów Oświatowych w Łodzi, Polskiego Radia i Telewizji, NURT-u, „Nowej Szkoły”, Wydawnictwa „Wiedza Powszechna” oraz pracownicy Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN.

W pierwszym dniu obrad, któremu przewodniczył prof. Bogdan Suchodolski, dyskutowano nad miejscem i rolą historii wychowania i nauki w kształtowaniu świadomości społecznej, omawiano problemy popularyzowania postępowych tradycji wychowania i historii nauki poprzez programy szkolne i środki masowego przekazu, oraz zadania i możliwości programów oświatowych radia, telewizji i filmu w tej dziedzinie.

Minister Jerzy Kuberski wygłosił referat *Tradycje oświatowe w szkole współczesnej*, w którym omówił walory kształcące, wychowawcze i ideowe postępowych tradycji wychowawczych w kształtowaniu postaw obywatelskich, we wprowadzaniu młodzieży w ściślejsze związki z postępowymi tradycjami narodu, w ułatwianiu rozumienia teraźniejszości. Podkreślił znaczenie popularyzowania i kultywowania postępowych tradycji oświatowych dla rozwoju samowiedzy zawodowej nauczycielstwa i pogłębienia humanistycznych treści pracy pedagogicznej. Minister zanalizował programy nauczania historii w szkołach podstawowych i średnich ogólnokształcących, wyłaniając przekazywane za ich pośrednictwem młodzieży elementy historii oświaty i wychowania. Zwrócił uwagę na powracanie do tych samych tematów na różnych poziomach nauczania, co powoduje ograniczone możliwości wprowadzania do programu wielu problemów, z powodu braku czasu. Sugerował wygospodarowanie miejsca na nowe tematy przez układ liniowy programów i eliminację powtórzeń. Wskazywał na konieczność wykorzystania w upowszechnianiu postępowych tradycji wychowawczych programów oświatowych radia i telewizji, filmów i różnego rodzaju imprez współdziałających z pracą szkoły.

J. Kuberski omówił formy popularyzowania historii oświaty i wychowania i zainteresowanie nimi władz oświatowych na przykładzie dwusetnej rocznicy utworzenia Komisji Edukacji Narodowej. Zapowiedział kontynuację tych form

działania, które prowadzą do upowszechniania tradycji i wykorzystywania ich walorów wychowawczych. Zwrócił uwagę na konieczność tworzenia nowych tradycji, np. przez zjazdy absolwentów szkół, fundowanie tablic pamiątkowych poświęconych działalności wybitnych nauczycieli i wychowanków, zakładanie izb pamięci itp.

Redaktor Magdalena Bajer, reprezentująca Polskie Radio i wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, wygłosiła referat *Tradycje oświatowe w świadomości społecznej*, w którym zanalizowała sytuację i tendencje popularyzacji dorobku polskiej nauki i oświaty z punktu widzenia popularyzatora i wydawcy. Zwróciła uwagę na brak proporcji w wykorzystywaniu rodzimych tradycji, na pomijanie pewnych okresów — zwłaszcza w XIX w. oraz na pewną schematyczność ujęć. Postulowała uaktualnienie tematyki do postępu wiedzy o naszej przeszłości historycznej, zwrócenie uwagi na problemy rodowodu naszej inteligencji.

Wysunięty został problem popularyzowania interesujących biografii ludzi zaangażowanych dla oświaty i nauki i przekazywania ich jako wzorów personalnych służby społecznej. Skuteczne oddziaływanie wychowawcze przez programy oświatowe uzależnione jest od zaangażowania uczuciowego odbiorcy i pobudzenia jego wyobraźni. W związku z tym w działalności popularyzacyjnej przechodzi się od metody informowania do przekazywania wiadomości w sposób pobudzający emocjonalnie i do wiązania przekazywanych treści z problemami frapującymi współczesnego człowieka.

Redaktor Bajer mówiła o konieczności współpracy środowisk naukowych z ośrodkami popularyzacji i wypracowania nowych metod upowszechniania tradycji naukowych i oświatowych. Przedstawiła możliwości podjęcia przez Polskie Radio i przez wydawnictwo „Wiedza Powszechna” cykli popularyzujących zagadnienia i osobistości zasłużone w dziejach oświaty i nauki.

Podczas dyskusji zebrani wyrażali zaniepokojenie zbyt małą znajomością naszych tradycji oświatowych i naukowych wśród młodzieży i niedostatecznym uwzględnieniem ich w pracy i programach szkolnych. Prof. K. Mrozowska omówiła zagadnienie kształcenia przyszłych nauczycieli i konieczność rozszerzenia programów historii oświaty i wychowania w programach studiów pedagogicznych. Przypomniała inicjatywy środowiska naukowego, które nie są uwzględniane przez twórców programów nauczania i kształcenia¹. Brak zainteresowania tym problemem odpowiedzialnych czynników doprowadzi do tego, że nauczyciele, którzy zaczęli realizować zreformowane programy w końcu lat siedemdziesiątych nie będą mieli przygotowania w zakresie historii oświaty, a to odbije się zarówno na ogólnym poziomie świadomości historycznej nauczycieli jak i na możliwościach realizowania i wykorzystywania w pracy pedagogicznej polskich tradycji wychowawczych. Dyskutantka przypomniała też o konieczności rozszerzenia młodej kadry naukowej historyków oświaty i nauki, gdyż i w tej dziedzinie są zaniedbania, a proces kształcenia trwa kilkanaście lat. Poziomem przygotowania nauczycieli do wykorzystywania w pracy pedagogicznej walorów ideowych i wychowawczych zajmowali się m.in. prof. E. Olszewski, doc. Z. Czeczot-Gawrak, prof. W. Voisé, doc. Z. Wójcik, dr C. Majorek, red. E. Bojarska, red. H. Myślicka, red. J. Jankowska. Stwierdzili oni nieumiejętność wykorzystywania działalności towarzyszącej nauczaniu szkolnemu, niedostatek zainteresowania się władz szkolnych sprawami tworzenia tradycji szkolnych. Redaktor S. Frycie z „Nowej Szkoły” postulował konieczność przeprowadzenia dokładnych badań nad poziomem i recepcją wiedzy o polskich tradycjach wychowawczych.

¹ Pisano o nich m.in. w „Przeglądzie Historyczno-Oświatowym” nr 4/1972.

W dyskusji nad sposobami poprawienia tego stanu rzeczy omawiano konieczność szerszego włączenia specjalistów i badaczy historii nauki i oświaty do prac nad programami szkolnymi i recenzowania odpowiednich partii podręczników, postulowano zbliżenie środowisk naukowych do szkół i wzmocnienia oddziaływania telewizji, filmu i radia oraz podejmowanie akcji wydawniczych, ułatwiających nauczycielom i wszystkim zainteresowanym uzupełnianie wiedzy (prof. B. Suchodolski, doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa i in.). Docent R. W. Wołoszyński referował możliwości włączenia programów NURT-u do procesu poszerzania wiedzy nauczycieli o postępowych tradycjach oświatowych. Doktor M. Łukowski, przedstawiciel Wytwórni Filmów Dokumentalnych w Łodzi, zastanawiał się nad możliwościami produkcji filmów dokumentalnych o tematyce historyczno-oświatowej, mówił o konieczności ustalenia czy mają być one adresowane do uczniów czy do nauczycieli, przedstawił trudności w docieraniu filmów do szkół.

W drugim dniu obrad, któremu przewodniczył prof. Waldemar Voisé, dyskutowano o warunkach i wymogach popularyzowania wiedzy w związku z potrzebami współczesnego społeczeństwa i perspektywami, które stwarza idea wprowadzenia w życie kształcenia ustawicznego.

Profesor B. Suchodolski wygłosił referat *O nowy program kształcenia naukowego w warunkach edukacji permanentnej*. Przedstawił konieczność przekształcania nauczania szkolnego, z systemu przekazywania określonego zasobu wiadomości, który miał wystarczyć na całe życie, w etap wyposażania uczniów w umiejętność pracy intelektualnej, umożliwiającej stały rozwój i uczestniczenie w postępie naukowym, zdolność do integralnego ujmowania i oceniania zjawisk. W związku z tym będą musiały ulec zmianie programy szkolne, z ich tradycyjnym podziałem na przedmioty nauczania, a także metody pracy z uczniami i rola nauczyciela. Referent omówił rolę historii nauki w nowych warunkach nauczania. Przez ukazywanie dziejów przewyżczenia błędów i konstruowania prawdy naukowej będzie ona wdrażała do myślenia, przygotowywała do rozumienia paradygmatów, założeń naukowych w obrębie których w każdej epoce funkcjonują badania naukowe, co stanowi warunki i granice nie tylko rozwoju ale i skostnienia myśli naukowej; nabieranie dystansu wobec modnych kierunków poszukiwań i rozwiązań może być pożyteczne dla człowieka współczesnego. Badanie i poznawanie osobowości i działalności wielkich uczonych i historia odkryć naukowych może stać się cennym i porywającym czynnikiem wychowawczym.

Zmiany, którym powinno ulec nauczanie szkolne w związku z ideą edukacji permanentnej, spotykają się z oporem w środowisku nauczycielskim i w praktyce szkolnej. Na ich wprowadzenie w życie trzeba jeszcze czekać. W tych warunkach więcej można działać w dziedzinie przygotowania do kształcenia ustawicznego przez kształcenie pozaszkolne, równoległe, przez programy radiowe czy telewizyjne, wydawnictwa, filmy itp.

Jako praktyczny przykład działalności popularyzacyjnej wyświetlony został film telewizyjny o Gabrieli Narutowiczu *Wracam do domu*, wyprodukowany w 1972 r., w cyklu *Wielcy znani i nieznan*. Następnie realizator filmu, red. Mieczysław Sroka, wygłosił referat *Funkcja wychowawcza programów popularno-naukowych w telewizji na przykładzie cyklu »Wielcy znani i nieznan* i »Pomniki techniki polskiej». Redaktor Sroka stwierdził, że w filmie tego typu chodzi przede wszystkim o dostarczenie wzorów Polaka społecznika, obywatela, pracownika, twórcy współczesnej cywilizacji. Kładzie się większy nacisk na walory edukacyjne niż na samą popularyzację nauki. Realizatorzy starają się pokazywać ludzi ocenianych nieraz kontrowersyjnie, mniej znanych lub niesłusznie zapomnianych. W cyklu *Wielcy znani i nieznan* przedstawiani są ludzie zasłużeni dla kultury narodowej i postępu naukowego, posiadający wysokie kwalifikacje nau-

kowe i umiejący osiągać sukcesy zawodowe, patrioci, czynnie umiejący pracować dla kraju i działać na jego korzyść za granicą, społecznicy o szerokich horyzontach umysłowych. Twórcy tego cyklu dbają aby przedstawiać ludzi o pełnych osobowościach, dochodzących do wyników drogą wytrwałej pracy, których biografie mogą porwać i pasjonować współczesną młodzież. Referent postulował przeprowadzenie badań nad recepcją tego rodzaju filmów i ich edukacyjną wartością.

Dyskusja nad referatami i filmem dotyczyła możliwości i zadań popularyzacji wiedzy wobec trudności dostosowania nauki w szkole do koncepcji edukacji permanentnej. Profesor K. Mrozowska poruszyła problem przygotowania nauczycieli, od których idea ustawicznego kształcenia wymaga niezwykłego mistrzostwa w swoim zawodzie. Mówiła też o zasobach pomocy naukowych niezbędnych dla ludzi kształcących się i o konieczności publikowania przewodników, które mogłyby dać rozległy obraz problemów współczesnej wiedzy, a także, w razie potrzeby, precyzyjną informację. Zwróciła też uwagę na trudności wynikające z koncepcji wykształcenia encyklopedycznego w zestawieniu z potrzebami praktycznymi nauczania na każdym szczeblu nauki.

Zebrani dyskutowali zagadnienie szczególnego znaczenia popularyzacji wiedzy w warunkach dającego się zauważyć kryzysu zaufania społeczeństwa wobec nauki, czego wyrazem jest ogromne zainteresowanie zjawiskami paranaukowymi (prof. J. Dobrzycki). Kryzys ten może być przełomowym w rozwoju nauki, może pomóc przezwyciężyć pewne skostnienia. Rolą popularyzacji powinno być zbliżenie osiągnięć naukowych do społeczeństwa, integralne ukazywanie postępu naukowego. Jednocześnie trzeba unikać obniżenia poziomu popularyzacji, przestrzegać precyzji informacji. Ważne zadanie mogą spełniać popularyzatorskie wydawnictwa interdyscyplinarne, jak np. B. Suchodolskiego *Kim jest człowiek* (prof. W. Voisé).

Profesor B. Suchodolski mówił o konieczności wypełniania przez popularyzację wiedzy luki, która otwierała się między bardzo wyspecjalizowanymi badaniami naukowymi i rozczłonkowaniem nauki, a społeczeństwem. Zadaniem popularyzacji byłoby ukazywanie integralnego związku badań naukowych, ułatwianie rozumienia zachodzących zjawisk, pomoc w odpowiedzi na najbardziej dręczące ludzi współczesnych pytanie: jak żyć? Na integralny charakter popularyzacji wiedzy trzeba zwracać tym bardziej uwagę, że nie są przygotowani do takiego ujmowania zjawisk nauczyciele.

W czasie dyskusji zastanawiano się nad możliwościami filmu w popularyzacji odkryć naukowych, stwierdzając pewne trudności i konieczność poszukiwania nowych środków wyrazu (prof. B. Suchodolski, red. L. Zonn, prof. W. Voisé, doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, doc. R. W. Wołoszyński). Omawiano odpowiedzialność popularyzatora wiedzy za rzetelność i ścisłość informacji, jego miejsce w procesie docierania wiadomości o osiągnięciach od odkrycia do odbiorcy (red. H. Myślicka, doc. R. W. Wołoszyński i in.). Docent I. Stasiewicz-Jasiukowa omawiała warunki wykorzystywania filmów popularnonaukowych w pracy dydaktycznej. Stwierdziła konieczność zainteresowania się tą sprawą przez władze oświatowe i spowodowania ułatwień w dystrybucji filmów.

W wyniku konferencji zarysowały się pewne kierunki dalszych prac nad upowszechnianiem postępowych tradycji oświatowych i popularyzacją wiedzy. Podjęto też konkretne postanowienia:

1. W Polskim Radio prowadzone będą dwa cykle audycji. Jeden będzie prezentował szkoły o najstarszych i najbardziej interesujących tradycjach (według wykazu dostarczonego przez min. J. Kuberskiego), drugi zaś poświęcony zostanie tzw. portretom podwójnym, tj. prezentacji wybitnych ludzi, którzy przez pewien okres swego życia byli nauczycielami szkół średnich, wraz z ich uczniami, którzy

dziś sami są nauczycielami. Cykle te poprowadzi red. M. Bajer wraz ze współpracownikami.

2. W Wytwórni Filmów Oświatowych w Łodzi przygotowany zostanie film o pięciu pokoleniach współcześnie żyjących nauczycieli. Konsultować film będzie doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa.

3. Wydawnictwo „Wiedza Powszechna” w serii *Omega*, kontynuować będzie cykl publikacji interdyscyplinarnych, zapoczątkowany przez książki: B. Suchołdskiego *Kim jest człowiek* oraz W. Voisé *Co to jest czas*.

4. Wydawnictwo „Wiedza Powszechna” będzie wydawało systematycznie aktualizowany *Przewodnik po zagadnieniach kultury i nauki współczesnej*, przeznaczony dla nauczycieli i ludzi permanentnie kształcących się, nawiązujący do *Poradnika dla samouków* S. Michalskiego. Autorami będą najwybitniejsi specjaliści, ukazujący swoje dyscypliny naukowe wraz z historią ich rozwoju.

5. W najbliższym czasie zapoczątkowane zostaną prace nad wydawnictwem *Mała encyklopedia dziejów oświaty w Polsce*.

Kalina Bartnicka

KONFERENCJA NAUKOWA KOMISJI HISTORII TECHNIKI KOMITETU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

Dnia 14 listopada 1974 r. w Warszawie odbyła się konferencja naukowa, działającej pod przewodnictwem prof. Ireny Pietrzak-Pawłowskiej, Komisji Historii Techniki Komitetu HNiT PAN. Stanowiła ona kolejny etap dyskusji nad koncepcją *Zarysu historii techniki polskiej*¹. W konferencji wzięło udział 48 osób. Program obejmował następujące problemy:

1. Zagadnienia metodologiczne *Zarysu historii techniki polskiej* (referaty: *Podstawowe kierunki rozwoju techniki polskiej na tle powszechnym XIX—XX w.* — doc. Alfreda Wiślickiego; *Spoleczna rola i spoleczne warunki rozwoju techniki polskiej w XIX i początkach XX w.* — prof. Eugeniusza Olszewskiego; *Zagadnienia metodyczne historii techniki polskiej* — prof. Jerzego Piaskowskiego).

2. Stan badań nad historią techniki polskiej (referaty: *Stan badań nad historią techniki w polskim górnictwie i hutnictwie oraz postulaty badawcze w tym zakresie* — doc. Jerzego Jarosa *Geograficzno-ekonomiczno-techniczne problemy rozwoju energetyki na ziemiach polskich w latach 1880—1939* — dra Bolesława Winnickiego; *Etapy rozwoju inżynierii w Polsce do 1939 r. oraz stan badań w tym zakresie* — doc. Bolesława Chwaścińskiego; *Wpływ techniki wojennej na rozwój innych gałęzi techniki w Polsce* — doc. Tadeusza Nowaka).

3. Zagadnienia organizacji warsztatu badawczego historii techniki polskiej (analiza czasopiśmiennictwa technicznego, problemy muzealnictwa, bibliografia historii techniki polskiej, katalog zabytków techniki, słownik polskich inżynierów, źródła archiwalne do historii techniki i nauk technicznych, opracowanie kartograficzne rozmieszczenie ośrodków techniczno-przemysłowych).

Referat wstępny doc. A. Wiślickiego dotyczył spraw wynikających z relacji powszechnych problemów techniki (tj. koncepcji, adaptacji i realizacji) oraz historii techniki polskiej. Celem usystematyzowania poszczególnych działań historii techniki referent zaproponował klasyfikację według takich zakresów jak: „wewnętrzna historia techniki” i „zewnętrzna historia techniki”, „szczytowe osiągnięcia techniki” i „masowe osiągnięcia techniki”, „nożyce rozpiętości osiągnięć

¹ Pierwsza konferencja odbyła się w dniach 1—2 grudnia 1972 r. Por. informację na ten temat w nrze 2/1973 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” s. 391—393.